

Till kommun- och stadsstyrelserna
och samkommunernas styrelser

Den nya socialvårdslagen och ändringar i barnskyddslagen och i andra lagar

Den nya socialvårdslagen och de andra lagändringarna i samband med den trädde i huvudsak i kraft den 1 april 2015. I samband med detta har också betydande ändringar gjorts i barnskyddslagen. Förutom i dessa lagar har ändringar gjorts i 21 andra lagar. Ändringarna i den övriga lagstiftningen, förutom i hälso- och sjukvårdslagen, är dock till sin karaktär tekniska eller i övrigt rätt små.

Socialvårdslagen tillämpas på den kommunala socialvården. Enligt socialvårdslagen ska invånarna i kommunen ha tillgång till rådgivning och handledning inom socialvården.

I socialvårdslagens reglering betonas bestämmelserna om klientprocessen, till exempel när det gäller bedömning av servicebehovet och beslutsfattandet. Jämfört med tidigare bestämmelser innehåller lagen också nya former av socialservice, till exempel övervakning av umgänge mellan barn och förälder. I lagen bestäms också om skyldighet att utse en egen kontaktperson för klienten. Lagen innehåller också flera bestämmelser om anmälningsskyldighet, av vilka den viktigaste är att kontakt ska tas med socialvården för bedömning av stödbehovet.

En verksamhetsenhet inom socialvården eller en annan aktör som ansvarar för den samlade verksamheten ska göra upp en plan för egenkontroll.

Kapitel 6 i den nya socialvårdslagen innehåller bestämmelser om ändringssökande. Tidsfristen för begäran om omprövning förlängs från nuvarande 14 dagar så att den fastställda tiden är 30 dagar i enlighet med 49 c § i förvaltningslagen. Förvaltningslagen tillämpas också på delgivning av beslut.

Närmare upplysningar:

Sami Uotinen, tfn 050 341 3349

Maria Porko, tfn 050 461 7797

Källor:

Socialvårdslagen 1301/2014

Lag om ändring av barnskyddslagen 1302/2014

Lag om ändring av 4 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården 1311/2014

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till socialvårdslag och vissa lagar som har samband med den (RP 164/2014 rd)

Social- och hälsovårdsutskottets betänkande (ShUB 27/2014 rd)

Allmänt

Ikraftträdande

Den nya socialvårdslagen trädde huvudsakligen i kraft den 1 april 2015. Lagens 19 § som gäller hemservice trädde dock i kraft redan den 1 januari 2015. Paragraf 46 om beslut som tryggar vård och omsorg och paragraferna 48 och 49 som gäller personalens anmälningsskyldighet träder dock i kraft först den 1 januari 2016.

Ändringarna i barnskyddslagen trädde också i kraft den 1 april 2015. Ändringarna som gäller brådska placering (38, 38 a §, 39 a § 2 mom., 89 § 1 mom. 2 punkten och 90 § 1 mom. 2 punkten) träder i kraft först den 1 januari 2016.

Förhållande till övrig lagstiftning

Socialvårdslagen tillämpas på den kommunala socialvården. Socialvården omfattar främjande av social trygghet och välfärd samt de uppgifter och den service inom socialvården som föreskrivs i den allmänna lagstiftningen och speciallagstiftningen.

I 2 § i socialvårdslagen föreskrivs det om förhållandet mellan socialvårdslagen och annan lagstiftning om socialvård. Om en person har rätt att få socialvård med stöd av någon annan lag, ska de bestämmelser tillämpas som bäst tillgodoser klientens intresse. I lagens 4 och 5 § finns bestämmelser om bedömning av klientens och barnets intresse.

Observeras bör ändå att den allmänna principen om specialbestämmelsernas företräde i förhållande till de allmänna bestämmelserna (t.ex. en allmän förvaltningsrättslig bestämmelse i förhållande till en socialrättslig specialbestämmelse) och principen om de allmänna tjänsternas företräde som omfattar socialvårdstjänsterna fortfarande ska tillämpas. I en situation där tjänsterna i princip kan tillhandahållas med stöd av flera bestämmelser tillämpas principen om klientens intresse som skrivits in i lagen. Nämnas bör också att i vissa speciallagar ingår bestämmelser om socialvårdslagens förhållande till annan lagstiftning, till exempel i lagen om stödande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre (nedan äldreomsorgslagen) och i lagen om service och stöd på grund av handikapp (lagen om handikappservice).

I de gemensamma tjänsterna inom social- och hälsovården samt i situationer där klienten i övrigt behöver både social- och hälsovårdstjänster ska de bestämmelser inom social- och hälsovården tillämpas som i enlighet med klientens intresse bäst tryggar de tjänster som tillgodoser stödbehoven och vården enligt det medicinska behovet. Då tillämpas till exempel på hälso- och sjukvård som tillhandahålls i en verksamhetsenhet inom socialvården bestämmelserna i hälso- och sjukvårdslagen om att få vård. Vilka bestämmelser som enligt motiveringen ska tillämpas beror på anledningen till servicen, dvs. om är det fråga om hälso- eller sjukvård eller skötsel av sociala problem.

Främjande av välfärd

Den nya socialvårdslagen förutsätter att kommuninvånarna ska ha tillgång till rådgivning och handledning inom socialvården. Vid behov är det möjligt att samarbeta med primärvården som ger hälsorådgivning samt med andra sektorer. Också exempelvis äldreomsorgslagen förutsätter att rådgivningstjänster ska tillhandahållas.

I socialvårdslagen finns också en bestämmelse om strukturellt socialt arbete genom vilket information om social välfärd och sociala problem ska förmedlas och sakkunskapen inom socialvården utnyttjas för att främja social välfärd och hälsa.

Centrala principer och klientens intresse

I 30 § i socialvårdslagen föreskrivs om de centrala principerna för tillhandahållande av socialvård, men det finns också bestämmelser av principiell karaktär på andra ställen i lagen och delvis finns det också samma principer i annan lagstiftning, till exempel i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården.

I bestämmelsen sägs att klienten har rätt att av den som tillhandahåller socialvården få högklassig socialvård och ett gott bemötande. Då socialvård ordnas och tillhandahålls ska klientens intresse beaktas i första hand.

En ny princip i socialvårdslagen är konstaterandet att när socialvård tillhandahålls ska utgångspunkten vara att makar och sambor samt andra familjemedlemmar har möjlighet att bo tillsammans. En princip med liknande innehåll finns också i äldreomsorgslagen.

I socialvårdslagen sägs att de lokaler som står till klienternas förfogande ska stödja klienternas sociala interaktion. När lokalerna planeras och används ska individuella behov och förutsättningar hos klienterna beaktas, liksom också tillgänglighet och integritetsskydd.

I 4 § i socialvårdslagen räknas de faktorer upp som ska beaktas då klientens intresse bedöms. Då barnets intresse bedöms ska utöver dessa faktorer beaktas det som anges i 5 §.

Klientprocessen

I den nya socialvårdslagen är bestämmelserna om klientprocessen en av prioriteringarna i regleringen. Målet är också att betona den allmänna socialvårdens ställning i förhållande till specialtjänsterna. I bestämmelserna fastställs ändå inte organisationsstrukturen inom socialvården, utan det finns flera sätt att gå tillväga som uppfyller lagens krav. När verksamhetsmodeller planeras finns det skäl att beakta också andra lagstiftningsändringar, till exempel lagen om klienthandlingar inom socialvården och lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården. Det finns också skäl att beakta överföringen av ansvaret för organiseringen av det grundläggande utkomststödet till Folkpensionsanstalten i början av 2017.

Kontakt med socialvården för bedömning av servicebehovet

I 35 § i socialvårdslagen finns det en ny bestämmelse om att socialvården ska kontaktas för bedömning av servicebehovet. Om en sådan person som avses i bestämmelsen i sitt arbete har fått kännedom om en person vars behov av socialvård är uppenbart, ska han eller hon

1. styra personen till att söka socialservice eller
2. om personen samtycker till det kontakta den myndighet som ansvarar för den kommunala socialvården, så att stödbehovet kan bedömas.

Om samtycke inte kan fås och personen är uppenbart oförmögen att svara för sin omsorg, hälsa eller säkerhet, eller om ett barns bästa absolut kräver det, ska de personer som avses utan dröjsmål göra en anmälan om behovet av socialvård trots sekretessbestämmelserna.

Kontakten till den myndighet som ansvarar för socialvården, alltså inte styrning av en person till att söka socialservice, ersätter i enskilda fall en barnskyddsanmälan eller en föregripande barnskyddsanmälan, om kontakt tas utan dröjsmål och i samband med den uppges orsaken till kontakten. I samband med detta har bestämmelsen om begäran om bedömning av barnskyddsbehovet slopats i barnskyddslagen.

Skyldighet att agera enligt lagens 35 § har en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården, en socialkurator eller en anställd hos socialväsendet, undervisningsväsendet, idrottsväsendet, barndagvården, räddningsverket, Nödcentralverket, Tullen, polisen, Brottsförhållningsmyndigheten, arbets- och näringsmyndigheten, Folkpensionsanstalten eller utredningsmyndigheten. Även någon annan än den anmälningspliktiga personen kan göra en anmälan trots sekretessbestämmelser som gäller honom eller henne. Kretsen av anmälningspliktiga och också tröskeln att göra en anmälan avviker från 25 § i barnskyddslagen. I förteckningen i 25 § i barnskyddslagen över dem som är skyldiga att göra en anmälan har i samband med lagstiftningsändringarna införts Tullen, gränsbevakningsväsendet och utredningsmyndigheten.

Anmälningskyldigheten enligt 25 § 1 mom. i äldreomsorgslagen motsvarar till sin karaktär anmälningskyldigheten i 35 § 2 mom. i socialvårdslagen. Kretsen av anmälningspliktiga i socialvårdslagen är bredare och anmälningskyldigheten gäller också andra än äldre personer. Observera att enligt 25 § 2 mom. i äldreomsorgslagen ska en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården också i fortsättningen göra en anmälan när en äldre person skrivs ut från vård eller behandling på en institution inom hälso- och sjukvården.

Inledning av ett ärende och klientrelationen enligt socialvårdslagen

Enligt 34 § i socialvårdslagen inleds ett socialvårdsärende på ansökan eller när en arbetstare inom kommunens socialvård annars i sitt arbete har fått kännedom om en person som eventuellt behöver socialservice.

En klientrelation inleds på ansökan eller när handläggningen av ett ärende som inletts på annat sätt påbörjas. Klientrelationen kan också inledas när en person ges socialservice. Ofta föregås socialservicen till en person ändå av en ansökan eller handläggning av ärendet.

Klientrelationen avslutas när det för kännedom antecknas i socialvårdens klienthandling att det inte finns någon grund för att ordna socialvård. Klientrelationen kan avslutas till exempel på grund av att klienten inte längre har behov av socialservice. Också klientens vägran att ta emot socialservice leder till att klientrelationen avslutas, om det inte är fråga om sådana åtgärder som med stöd av lagstiftning kan vidtas oberoende av klientens vilja.

Inledning av ett ärende och klientrelationen i barnskyddslagen

Enligt 26 § i barnskyddslagen inleds ett barnskyddsärende på ansökan eller när en socialarbetare eller någon annan anställd inom barnskyddet på något annat sätt fått kännedom om ett barn som eventuellt är i behov av barnskydd.

En klientrelation inom barnskyddet börjar när en socialarbetare utifrån en bedömning av servicebehovet konstaterar att:

1. barnets uppväxtförhållanden äventyrar eller inte tryggar barnets hälsa eller utveckling, eller
2. barnet genom sitt beteende äventyrar sin hälsa och utveckling, och
3. barnet behöver tjänster och stödåtgärder enligt barnskyddslagen.

En förutsättning för att en klientrelation ska inledas är förutom uppväxtförhållandena eller uppfyllandet av kriteriet för barnets beteende att barnet behöver tjänster eller stödåtgärder enligt barnskyddslagen. Om ett barn får tillräcklig service med stöd av socialvårdslagen inleds inte en klientrelation inom barnskyddet.

En klientrelation inom barnskyddet börjar också då brådskande åtgärder vidtas för att trygga barnets hälsa och utveckling till följd av att ett barnskyddsärende inletts eller när barnet eller barnets familj annars får service eller annat stöd som avses i denna lag innan bedömningen av servicebehovet färdigställts.

Rätt till bedömning av servicebehovet

Enligt 36 § i socialvårdslagen har en person rätt till bedömning av servicebehovet när en anställd hos den kommunala socialvården i sitt arbete har fått kännedom om att personen behöver socialvård. Med behov av socialvård avses uppenbarligen i detta sammanhang en uppfattning som baserar sig på en yrkesutbildad persons syn på ett eventuellt behov av socialvård. En person har inte rätt till bedömning av servicebehovet, om det är uppenbart onödigt att göra en bedömning. Bedömningen är uppenbart onödig, om en motsvarande nyligen har gjorts eller om personens behov helt tydligt är tillfälligt. Innan bedömningen av servicebehovet påbörjas ska personens behov av brådskande hjälp bedömas omedelbart.

Efter att ett barnskyddsärende **enligt 26 § i barnskyddslagen** har inletts ska socialarbetaren eller någon annan anställd inom barnskyddet omedelbart bedöma barnets eventuella brådskande behov av barnskydd. **Dessutom ska en bedömning av servicebehovet enligt 36 § i socialvårdslagen göras**, om det inte är uppenbart onödigt att göra en bedömning. I samband med bedömningen av servicebehovet utreds barnskyddsbehovet, om ärendet inte tydligt är av sådan karaktär att stödåtgärder inom barnskyddet är onödiga.

Den utredning av servicebehovet som avses i **15 § i äldreomsorgslagen** är mer övergripande än den bedömning som avses i socialvårdslagen. Enligt äldreomsorgslagen ska utredningen inledas snarast möjligt och slutföras utan ogrundat dröjsmål, till exempel efter det att **den äldre personen** har ansökt om sådan bedömning av servicebehovet som avses i 36 § i socialvårdslagen.

Påbörjande och slutförande av bedömningen av servicebehovet

Enligt huvudregeln ska bedömningen **påbörjas utan dröjsmål och slutföras utan ogrundat dröjsmål**. Det finns undantag när det gäller

- 1) personer över 75 år

- 2) personer som får vårdbidrag med högsta belopp (9 § 3 mom. 3 punkten i lagen om handikappförmåner).

För dessa personer ska bedömningen **påbörjas** senast den sjunde vardagen efter det att klienten, en anhörig eller en närstående eller klientens lagliga företrädare har kontaktat den kommunala myndighet som ansvarar för socialservicen.

Dessutom ska bedömningen av hurdant servicebehov ett barn i behov av särskilt stöd har **påbörjas** senast den sjunde vardagen efter det att ärendet har inletts, och bedömningen ska **vara färdig** senast inom tre månader från inledningen.

Enligt 26 § i barnskyddslagen ska en socialarbetare göra bedömningen av behovet av tjänster och stödåtgärder i enlighet med barnskyddslagen. Bedömningen ska påbörjas senast den sjunde vardagen efter det att ärendet har inletts, och den ska vara färdig senast tre månader efter inledningen.

Uppenbarligen inleds ärendet senast då (när bedömningen påbörjas) som ett barnskyddssärende och det antecknas i barnskyddets klienthandlingar, om ärendet inte redan har inletts i samband med en barnskyddsanmälan.

Behörigheten hos den person som ansvarar för bedömningen av servicebehovet

Den person som ansvarar för att bedömningen av servicebehovet görs, ska för bedömningen ha en sådan lämplig behörighet som avses i lagen om behörighetsvillkoren för yrkesutbildad personal inom socialvården, om inte något annat föreskrivs någon annanstans i lag. Den tjänsteinnehavare som ansvarar för bedömningen av servicebehovet hos barn som behöver särskilt stöd och hos andra personer som behöver särskilt stöd ska ha socialarbetarbehörighet enligt 3 § i nämnda lag.

Enligt barnskyddslagen ska en bedömning av behovet av tjänster och stödåtgärder i enlighet med barnskyddslagen göras av en socialarbetare.

För utredningen av servicebehovet ansvarar **enligt 15 § i äldreomsorgslagen** en anställd som har bred sakkunskap och sådan lämplig behörighet som avses i lagen om behörighetsvillkoren för yrkesutbildad personal inom socialvården eller i 2 § i lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården.

Bedömning av servicebehovet

Bedömningen av servicebehovet görs i den omfattning som klientens livssituation kräver i samarbete med klienten och vid behov med klientens anhöriga och närstående samt andra aktörer. Det finns närmare bestämmelser om praxis som ska iakttas vid bedömningen i 36 § 4 mom. i socialvårdslagen.

Utifrån utredningen av servicebehovet bedöms det om personen behöver stöd. Om personen behöver stöd, bedöms det om stödbehovet är av tillfällig, återkommande eller långvarig karaktär. Bedömningen av servicebehovet omfattar:

1. en sammanfattning av klientens situation samt av behovet av socialservice och särskilt stöd,
2. de slutsatser som en yrkesutbildad person inom socialvården har dragit om förutsättningarna för klientrelationen,
3. klientens åsikt om och syn på sitt servicebehov, om det inte finns ett uppenbart hinder för att i samarbete med klienten bedöma servicebehovet,
4. en bedömning som klienten och en yrkesutbildad person inom socialvården har gjort om behovet av en egen kontaktperson enligt 42 §.

Dessutom sägs i lagen om klienthandlingar inom socialvården att i handlingar som gäller bedömningen av klientens servicebehov ska vid behov antecknas den uppfattning som klientens lagliga företrädare, en anhörig, närstående eller någon annan person har om klientens behov av stöd (15 § 1 mom.).

Målen för klientarbetet ställs upp utgående från bedömningen av servicebehovet. När stödbehovet är av tillfällig karaktär ska man genom tillräcklig tillfällig service i rätt tid försöka förebygga ett långvarigare stödbehov (38 § 1 mom.). När stödbehovet är fortlöpande eller åter-

kommande, ska servicen ordnas så att målet är att klienten klarar sig själv och att stödbehovet upphör efter den tid som tillsammans med klienten uppställts som mål (2 mom.). För personer vars stödbehov är bestående eller långvarigt ska stödet om möjligt ordnas så att servicens kontinuitet tryggas, om det inte ligger i klientens intresse att ändra servicen. Om stödbehovet endast delvis är bestående eller långvarigt, ska stödet i övrigt ordnas enligt vad som föreskrivs om tillfälligt stödbehov eller fortlöpande och återkommande stödbehov (3 mom.).

Klientplan

Bedömningen av servicebehovet ska kompletteras med en klientplan som utarbetas för klienten eller genom en annan motsvarande plan, om det inte är uppenbart onödigt att utarbeta en plan. I 39 § i lagen föreskrivs det hur planen ska utarbetas. Detta kompletteras av bestämmelserna i 15 § 2 mom. och 16 § i lagen om klienthandlingar inom socialvården.

Beslutsfattande och verkställighet som gäller socialvården

Enligt 45 § i socialvårdslagen har klienten rätt att få ett skriftligt beslut om ordnandet av socialservicen.

Ett ärende som gäller brådskande åtgärder ska handläggas och beslutet ska fattas utan dröjsmål, så att klientens rätt till nödvändig omsorg inte äventyras. I fall som inte är brådskande ska beslut fattas utan ogrundat dröjsmål efter det att ärendet inletts.

I brådskande fall ska beslutet verkställas utan dröjsmål och i fall som inte är brådskande utan ogrundat dröjsmål. Beslutet ska dock verkställas senast inom tre månader från det att ärendet inletts. Tiden kan vara längre än så om utredningen av ärendet kräver en längre handläggningstid eller om verkställigheten fördröjs av något annat särskilt skäl som hänger samman med klientens behov.

Observera att det i 18 § i äldreomsorgslagen finns bestämmelser som gäller beslut om beviljande av socialservice och rätt till service. En äldre person har rätt att få annan än brådskande socialservice som beviljats honom eller henne utan ogrundat dröjsmål och senast tre månader från det att beslutet fattades. Bestämmelsen tillämpas på beslut om service för äldre personer.

Socialvården och barnskyddet – register och registrering

Enligt lagen om klienthandlingar inom socialvården, som trädde i kraft samtidigt som socialvårdslagen, finns det inom den kommunala socialvården endast två register, nämligen socialvårdens anmälningsregister och socialvårdens klientregister. I dessa sparas uppgifterna specificerade enligt serviceuppgifter inom socialvården. Observera att denna bestämmelse i lagen om klienthandlingar som gäller personregister inom socialvården kommer att tillämpas först när organisationen ansluter sig till det riksomfattande registret för socialvård, dock senast den 1 januari 2021.

Enligt dataombudsmannen kan utredningarna av servicebehovet för närvarande sparas i ett separat register eller som en del av något annat (servicespecifikt) register. Institutet för hälsa och välfärd bedömer och ger föreskrifter om hur uppgifterna som gäller bedömning av servicebehovet ska sparas i det nya systemet med två register.

I barnskyddslagen finns det sedan tidigare en bestämmelse om att det organ som ansvarar för socialvården ska föra register över barnskyddsanmälningarna. I samband med ändringarna i barnskyddslagen har i bestämmelsen slopats skyldigheten att föra register över begäran om bedömning av barnskyddsbehovet, eftersom den nämnda bestämmelsen om begäran också har slopats i barnskyddslagen.

I barnskyddslagen finns också en bestämmelse om registrering, nämligen 33 §. I paragrafen sägs att sedan ett ärende blivit anhängigt i enlighet med 26 § 1 mom. ska anställda inom barnskyddet i de handlingar som rör barnet eller den unga personen anteckna alla uppgifter som påverkar ordnandet av de barnskyddsåtgärder som barnet eller den unga personen behöver samt de uppgifter som behövs för att åtgärderna ska kunna planeras, vidtas och följas upp.

Egen kontaktperson

För socialvårdsklienten ska en egen kontaktperson utses för den tid klientrelationen pågår. En egen kontaktperson behöver inte utses om det redan har utsetts en annan anställd som ansvarar för servicen eller om det av någon annan orsak är uppenbart onödigt att utse en egen kontaktperson. En annan anställd som ansvarar för servicen kan vara till exempel en sådan socialarbetare som avses i barnskyddslagen som ansvarar för barnets ärenden eller en sådan ansvarig anställd som avses i äldreomsorgslagen. Den som ansvarar för servicen kan också vara någon annan än de ansvariga anställda som avses i dessa lagar.

Också när servicebehovet är av tillfällig karaktär (jfr 38 § 1 mom. i socialvårdslagen) kan det vara uppenbart onödigt att utse en egen kontaktperson. Också då klienten har en annan viktig stödperson kan det vara uppenbart onödigt att utse en egen kontaktperson.

Lagstiftningen förutsätter inte ovillkorligen att den egna kontaktpersonen ska vara anställd hos kommunen, även om det av ändamålsenlighetsskäl kan vara motiverat. I kontaktpersonens arbetsuppgifter ingår inte i sig utövande av offentlig makt (t.ex. beslutsfattande), så den egna kontaktpersonen kan stå i arbetsavtalsförhållande till kommunen eller i princip också vara anställd hos en privat serviceproducent (köpta tjänster).

Den egna kontaktpersonen har enligt lagen i uppgift att i enlighet med klientens behov och intresse främja genomförandet av 38 § 2 och 3 mom. (se 38 § ovan). Vidare ska den egna kontaktpersonen vid behov utföra andra uppgifter som föreskrivs i denna lag.

Enligt motiveringen bör den egna kontaktpersonen stödja klienten att uppnå de egna målen och de mål som uppställts i klientplanen som påverkar behovet av stöd samt stödja klienten att stärka och använda sina egna resurser. Den egna kontaktpersonen kan också följa upp vilken inverkan servicen och stödåtgärderna har och hur de motsvarar klientens stödbehov. Kontaktpersonen kan även ge klienten råd och handledning i att söka service och stöd.

Den egna kontaktpersonen ska ha sådan behörighet som avses i lagen om behörighetsvillkoren för yrkesutbildad personal inom socialvården (behörighetslagen) och som är ändamålsenlig med tanke på klientens samlade service. I behörighetslagen föreskrivs bland annat om den behörighet som krävs för socialarbetare, socialhandledare, närvårdare och för andra yrkesuppgifter inom socialvården.

I bestämmelserna om den egna kontaktpersonen finns det inga särskilda paragrafer om rätt att få information. Med beaktande av den egna kontaktpersonens arbetsuppgifter förutsätter tillgången till sekretessbelagda uppgifter i regel klientens samtycke.

Samarbete

Anmälan till andra myndigheter om klientens stödbehov

I 40 § i socialvårdslagen bestäms om anmälan till andra myndigheter om klientens stödbehov. Om socialvårdens åtgärder inte räcker till för att möta en klients behov, ska den yrkesutbildade person inom socialvården som ansvarar för bedömningen av klientens servicebehov, den egna kontaktpersonen eller en annan arbetstagare som ansvarar för klientens service kontakta den myndighet som i första hand ansvarar för att vidta de åtgärder som krävs. Kontakten ska ske med klientens samtycke.

Den myndighet som tar emot anmälan ska meddela den kontaktande myndigheten (socialvården) vilka åtgärder myndigheten har vidtagit med anledning av anmälan. Anmälandet ska ske med klientens samtycke och utan ogrundat dröjsmål.

Sektorsövergripande samarbete

För att bedöma servicebehovet, fatta beslut och tillhandahålla socialvård ska den myndighet inom socialvården som ansvarar för åtgärden enligt 41 § i socialvårdslagen se till att tillräcklig sakkunskap och kompetens med hänsyn till en persons individuella behov finns att tillgå.

Om bedömningen av behoven och uppfyllandet av dem kräver service eller stödåtgärder av socialväsendet eller övriga myndigheter, ska dessa på begäran av den arbetstagare som ansvarar för åtgärden delta i bedömningen av personens servicebehov och i utarbetandet av en klientplan.

Socialvården tillhandahålls i samarbete med olika aktörer, så att socialvården och vid behov de övriga förvaltningssektorernas service bildar en helhet som tillgodoser klientens intresse. Arbetstagaren ska enligt behov stå i kontakt med olika samarbetspartner och sakkunniga samt vid behov personens anhöriga och andra närstående personer enligt vad som närmare föreskrivs i socialvårdslagen.

I 41 § 3 mom. hänvisas separat till lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården bland annat när det gäller utlämnande av uppgifter utan klientens samtycke och antecknande av klientinformation samt handräckning.

Utredning av situationen för en person i klientens vård

Vård- och stödbehovet för ett barn eller en annan person i klientens vård ska utredas om klienten får missbrukarvård eller mentalvård eller annan socialvård och hälso- och sjukvård under vilken, eller innan behövlig vård fås, klientens förmåga att fullgott ta hand om vården eller fostran bedöms vara försvagad. Samma skyldighet gäller också om klienten intas som häktad i fängelse eller börjar avtjäna ett fängelsestraff. Vid behov ska erhållande av tillräcklig vård och tillräckligt stöd säkerställas genom ett möte med barnet eller en annan person som vårdas.

Enligt motiveringen är utgångspunkten att den person som vet exempelvis när klientens frihetsstraff inleds, är skyldig att utreda situationen. Vidare konstateras i motiveringen att avsikten med bestämmelsen inte är att man i samtliga fall bör kontakta socialvården, utan också i detta fall bör man följa 35 § i socialvårdslagen.

Kartläggning av närstående nätverket

Med kartläggning av närstående nätverket avses att det utreds hur anhöriga eller andra närstående personer till klienten deltar i att stödja klienten. Kartläggningen av närstående nätverket görs i samband med att servicebehovet bedöms eller vid behov vid en annan tidpunkt under klientrelationen. Kartläggningen görs i regel med klientens samtycke. Kartläggningen kan göras utan klientens samtycke endast om

- 1) klienten är uppenbart oförmögen att svara för sin omsorg, hälsa och säkerhet och uppgifterna är nödvändiga för att utreda servicebehovet, eller
- 2) om uppgifterna behövs för att tillgodose ett barns intresse.

I samband med kartläggningen utreds vid behov de anhörigas och närståendes eventuella stödbehov.

Klienter i behov av särskilt stöd

Vem behöver särskilt stöd?

Med en person och klient som behöver särskilt stöd avses en person som har särskilda svårigheter att **söka och få** (ta emot) behövliga social- och hälsotjänster. Svårigheterna kan bero på kognitiv eller psykisk funktionsnedsättning eller sjukdom, missbruk av berusningsmedel, samtidigt behov av flera olika stöd eller på grund av någon annan motsvarande orsak. Definitionen omfattar inte personer vars stödbehov är förknippat med hög ålder så som föreskrivs i 3 § i äldreomsorgslagen.

Med barn som behöver särskilt stöd avses ett barn vars uppväxtförhållanden äventyrar eller inte tryggar barnets hälsa eller utveckling eller som själva genom sitt beteende äventyrar sin hälsa eller utveckling eller som uppfyller definitionen på en person eller klient som är i behov av särskilt stöd.

Den person som ansvarar för bedömningen av servicebehovet hos en person eller en klient eller ett barn i behov av särskilt stöd ska alltid ha socialarbetarbehörighet i enlighet med 3 § i lagen om behörighetsvillkoren för yrkesutbildad personal inom socialvården. Dessa personers kontaktperson eller en arbetstagare som utför klientarbete tillsammans med den egna kontaktpersonen ska också ha en likadan socialarbetarbehörighet. Det förfarande som föreskrivs i lagens 46 § om beslut som tryggar vård och omsorg gäller barn eller andra klienter som behöver särskilt stöd.

Beslut som tryggar vård och omsorg

I 46 § i socialvårdslagen föreskrivs om beslut som tryggar vård och omsorg. Det är fråga om ett slags samordnat beslutsförfarande där samma person fattar besluten om socialservicen för klienten eller för den person som ansvarar för klientens vård och omsorg.

Förfarandet används för att trygga en nödvändig omsorg och försörjning samt hälsan och utvecklingen hos ett barn eller en person som behöver särskilt stöd enligt 12 och 13 § i socialvårdslagen. I 12 § i socialvårdslagen föreskrivs det om tryggande av nödvändig omsorg och försörjning och i 13 § om tryggande av barnets hälsa och utveckling.

En förutsättning för förfarandet är att det tillgodoser klientens intresse. Om klientens intresse tryggas på motsvarande sätt genom andra förfaranden behöver inte det förfarande som avses i paragrafen tillämpas.

I lagen faller utkomststödet inte inom ramen för de beslut som tryggar vården och omsorgen. Besluten om utkomststöd kan fattas av den tjänsteinnehavare som ansvarar för utkomststödet med beaktande av den bedömning av stödbehovet som görs av klienten eller dennes familjemedlemmars egen kontaktperson eller en annan arbetstagare som ansvarar för servicen.

Beslut som tryggar vård och omsorg fattas av en kommunal tjänsteinnehavare som har socialarbetarbehörighet och som utför klientarbete tillsammans med den egna kontaktpersonen. När den egna kontaktpersonen utses finns det skäl att beakta detta, för klienter i behov av särskilt stöd behöver nödvändigtvis inte ha en socialarbetare som egen kontaktperson utan det räcker med att den arbetstagare som utför klientarbete tillsammans med den egna kontaktpersonen har socialarbetarbehörighet och därmed kan fatta beslut som tryggar vården och omsorgen.

När beslut som tryggar vården och omsorgen fattas ska bedömningen i klientplanen om hur nödvändiga tjänsterna är beaktas, liksom också planerna för de tjänster inom hälso- och sjukvården, undervisningsväsendet eller arbets- och näringsförvaltningen som är nödvändiga med tanke på klientens omsorg, försörjning, hälsa eller utveckling.

Socialservice

Kommunens skyldighet att ordna socialvård (allmän och särskild)

Av den nya socialvårdslagen framgår det inte så tydligt vilka tjänster som omfattas av en allmän skyldighet och vilka som omfattas av en särskild skyldighet att ordna socialvård. Utgångspunkten är ändå att merparten av tjänsterna fortfarande är så kallad anslagsbunden service som faller inom ramen för den allmänna skyldigheten att ordna socialvård.

Rätten till tjänster inom ramen för den särskilda skyldigheten beror på om de förutsättningar som fastställts i lagen uppfylls, och om ordnandet av servicen inte är beroende av de anslag som reserverats för ändamålet.

Inom ramen för den särskilda skyldigheten att ordna service finns åtminstone:

- brådskande socialservice (12 §)
- socialservice som är nödvändig med tanke på barnets hälsa eller utveckling (13 §)
- hemservice för barnfamiljer (19 § 4 mom.)
- socialjour (29 §)
- socialservice som stöder alkohol- och drogfrihet för gravida (24 § 3 mom.)

Dessutom har Social- och hälsovårdsministeriet i sitt kommuninfo 4/2015 konstaterat att övervakningen av umgänge mellan barn och förälder (27 §) hör till de tjänster som omfattas av servicespecifika rättigheter att få en viss service.

Socialservice

I 14 § i socialvårdslagen föreskrivs om socialservice som tillgodoser stödbehovet. I paragrafens 1 mom. anges den socialservice som bestäms i socialvårdslagen. I 2 mom. hänvisas åter till socialservice som det finns bestämmelser om i annan lagstiftning.

Enligt 14 § 1 mom. i socialvårdslagen ska som kommunal socialservice följande ordnas med det innehåll och i den omfattning som föreskrivs i denna eller i någon annan lag:

- 1) socialt arbete,
- 2) social handledning,
- 3) social rehabilitering,
- 4) familjearbete,
- 5) hemservice,
- 6) hemvård,
- 7) boendeservice,
- 8) service på en institution,
- 9) service som stöder rörlighet,
- 10) alkohol- och drogarbete,
- 11) mentalvårdsarbete,
- 12) rådgivning i uppfostrings- och familjefrågor,
- 13) övervakning av umgänge mellan barn och förälder,
- 14) annan socialservice som är nödvändig för klientens välfärd och som tillgodoser de behov som avses i 11 §.

Enligt 14 § 2 mom. i socialvårdslagen ska det som kommunal socialservice även sörjas för specialomsorger om utvecklingsstörda, service och stöd på grund av funktionsnedsättning, tillhandahållande av utkomststöd till en person som vistas i kommunen, beviljande av social kredit till kommuninvånare, arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte, service i anslutning till missbrukarvård, ordnande av stöd för närståendevård, vårdnad om barn och unga personer, barnskydd, adoptionsrådgivning, medling i familjefrågor, uppgifter i samband med att beslut om vårdnad av barn och umgängesrätt fastställs och avgörs och ordnande av åtgärder i samband med medling vid verkställighet av besluten, ordnande av de sakkunnigtjänster som hör till medling i domstol i ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt, uppgifter i samband med utredande och fastställande av faderskap och ordnande av elevvård, enligt vad som dessutom bestäms särskilt om dessa serviceformer i:

- 1) lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987),
- 2) lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977),
- 3) lagen om utkomststöd (1412/1997),
- 4) lagen om social kreditgivning (1133/2002),
- 5) lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (189/2001),
- 6) lagen om missbrukarvård (41/1986),
- 7) mentalvårdslagen (1116/1990),
- 8) lagen om stöd för närståendevård (937/2005),
- 9) barnskyddslagen (417/2007),
- 10) adoptionslagen (22/2012),
- 11) äktenskapslagen (234/1929),
- 12) lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/83),
- 13) lagen om faderskap (700/1975),
- 14) lagen om underhåll för barn (704/1975),
- 15) lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/1996),
- 16) lagen om elev- och studerandevård (1287/2013).

Nedan behandlas närmare en del socialvårdstjänster som det finns bestämmelser om i socialvårdslagen.

Hemservice och hemvård

I socialvårdslagen föreskrivs det om hemservice i 19 § och om hemvård i 20 §. Med hemvård avses den helhet som bildas av hemservice och de hemsjukvårdsuppgifter som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen.

Enligt 19 § 1 mom. i socialvårdslagen avses med hemservice att fullgöra eller bistå vid fullgörandet av uppgifter och funktioner som hör till boende, vård och omsorg, upprätthållande av funktionsförmågan, vård och fostran av barn, uträttande av ärenden samt till det övriga dagliga livet.

Hemservice tillhandahålls personer som på grund av sjukdom, förlossning, skada eller av någon annan liknande funktionsnedsättande orsak (t.ex. utmattning) eller i en särskild familje- eller livssituation (t.ex. föräldrarnas skilsmässa eller tvillingfödelse) behöver hjälp för att klara de uppgifter och funktioner som avses i 1 mom.

Som stödtjänster som ingår i hemservicen tillhandahålls måltids-, klädvårds- och städservice och tjänster som främjar socialt umgänge.

Barnfamiljer har rätt att få sådan hemservice som är nödvändig för att trygga familjens omsorgsuppgift, om det på grund av omständigheter som anges i 2 mom. inte är möjligt att trygga barnets välfärd utan hemservice.

Barnfamiljers rätt enligt 4 mom. att få hemservice är alltså en subjektiv rätt när förutsättningarna i bestämmelsen uppfylls. Sjukdom, förlossning, skada eller något annat liknande beaktas som funktionsnedsättande orsak. Med särskild familjesituation avses till exempel att föräldrarna ska skiljas eller att den ena föräldern sitter i fängelse eller att en familjemedlem avlider. Också familjer med tvillingar och en anhörig att ta hand om kan anses vara i en särskild situation. Bedömningen av om hemservice är nödvändigt ska bygga på prövning från fall till fall.

En avgift kan tas ut för hemservice enligt de grunder som bestäms i 3 § i klientavgiftsförordningen.

Boendeservice

Enligt 21 § i socialvårdslagen ska boendeservice ordnas för personer som av särskild orsak behöver hjälp eller stöd i boendet eller med att ordna boende. Service som tillhandahålls hemma prioriteras i förhållande till service som förutsätter flytt och inkluderar både boende och service. Tillfälligt boende ordnas för personer som behöver kortvarig, brådskande hjälp.

Stödboende ska ordnas för personer som behöver stöd för att bo självständigt eller vid övergången till självständigt boende. Med stödboende avses att boendet stöds genom social handledning och annan socialservice.

Serviceboende ska ordnas för personer som behöver en lämplig bostad samt vård och omsorg. Serviceboende med heldygnsoomsorg ordnas för personer som behöver vård och omsorg dygnet runt.

Med serviceboende avses boende och service som ordnas i en servicebostad. Servicen omfattar vård och omsorg enligt klientens behov, verksamhet som upprätthåller och främjar funktionsförmågan, måltids-, klädvårds-, bad- och städservice samt tjänster som främjar delaktighet och socialt umgänge. Inom serviceboende med heldygnsoomsorg ordnas servicen enligt klientens behov dygnet runt.

När boendeservice tillhandahålls ska det ses till att personens privatliv och rätt till medbestämmande respekteras och att hon eller han får behovenliga rehabiliterings- och hälso- och sjukvårdstjänster.

I bestämmelsen har boendeservicen indelats i stödboende, serviceboende och serviceboende med heldygnsoomsorg. Inom serviceboende med heldygnsoomsorg ordnas servicen dygnet runt. I 21 § 1 mom. i socialvårdslagen föreskrivs att service som tillhandahålls hemma prioriteras i förhållande till service som förutsätter flytt och inkluderar både boende och service. Bestämmelsen har placerats i samband med bestämmelsen om boendeservice och inte heller i motiveringen har tolkningen av den diskuterats i högre grad. Vid stöd för anskaffning och behållande av en bostad spelar enligt motiveringen till exempel boenderådgivning och i vissa fall

även tryggande av försörjningen en central roll. Det är sannolikt fråga om en principiell bestämmelse som betonar tillhandahållandet av service i hemmet, till exempel hemservice och hemsjukvård. I den tidigare socialvårdslagen (39 § 1 mom.) konstaterades det också att socialvård i första hand ska lämnas i form av verksamhet som möjliggör självständigt boende och som för vederbörande skapar ekonomiska och andra förutsättningar att på egen hand klara de dagliga funktionerna. Nämnas bör också att vid bedömningen av effekterna i regeringspropositionen har bestämmelsen inte ansetts ha kostnadseffekter.

Övervakning av umgänge

I den nya lagen är övervakning av umgänge mellan barn och förälder en ny lagstadgad form av socialservice. Syftet med övervakningen av umgänget är att se till att den umgängesrätt som avses i 2 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt tillgodoses i enlighet med barnets intresse. Övervakningen av umgänget grundar sig antingen på ett avtal som fastställts av socialnämnden eller på ett domstolsbeslut där innehållet i behövliga åtgärder fastställs.

Övervakningen av umgänge kan indelas i övervakade byten, stöttat umgänge eller övervakat umgänge. Vid övervakade byten ser en övervakare till att barnet i enlighet med avtalet eller beslutet överlämnas från den ena föräldern till den andra. Vid stöttat umgänge är övervakaren tillgänglig under umgänget. Vid övervakat umgänge ska övervakaren se och höra barnet och föräldern under umgänget.

Enligt motiveringen i regeringspropositionen ska i det ovan nämnda beslutet eller avtalet fastställas behovet av övervakning samt hur ofta övervakat umgänge ska ordnas. Vidare ska det av beslutet eller avtalet också framgå om övervakningen ordnas av föräldrarna själva eller om den ordnas av kommunens socialväsande. Kommunen har rätt att närmare bestämma hur stödet och övervakningen genomförs i praktiken. Övervakaren ska enligt lagen ha en utbildning enligt 11 § i lagen om behörighetsvillkoren för yrkesutbildad personal inom socialvården (behörighetslagen). Enligt bestämmelsen är behörighetsvillkoren för andra yrkesuppgifter inom socialvården en för uppgiften lämplig yrkesexamen eller annan lämplig utbildning.

Enligt 27 § 3 mom. i socialvårdslagen kan övervakaren bestämma att umgängestillfället inte inleds eller att bytet inte utförs, eller avbryta umgängestillfället om det är nödvändigt för att tillgodose barnets intresse. Övervakaren kan endast bestämma att ett enskilt tillfälle per gång ställs in eller avbryts. Övervakaren ska till en behörig barnatillsyningsman lämna en skriftlig redogörelse för avtalade umgängestillfällen som han eller hon avbrutit eller som av någon annan orsak inte genomförts.

I socialvårdslagen har det inte bestämts vilken kommun som är skyldig att ordna övervakning av umgänge om barnet och umgängesföräldern bor i olika kommuner. När man beaktar att det enligt lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt är fråga om barnets rätt att träffa sin förälder och att det organ som ansvarar för socialvården på barnets bostadsort har befogenhet att fastställa avtalet är utgångspunkten att också barnets hemkommun har ansvar för att ordna övervakning av umgänge.

Social rehabilitering

Ny socialservice som bestäms i socialvårdslagen är social rehabilitering. Enligt 17 § i lagen avses med social rehabilitering intensifierat stöd med hjälp av socialt arbete och social handledning för att stärka den sociala funktionsförmågan, förhindra marginalisering och främja delaktighet. När en klients behov av social rehabilitering bedöms är det väsentligt att alltid även utreda klientens behov och möjlighet att få rehabilitering genom något annat rehabiliteringssystem.

Redskap för social rehabilitering kan till exempel vara individuellt psykosocialt stöd, hembesök, ledsagande, olika verksamhetsgrupper, kamratstöd, deltagande i frivillig verksamhet, arbetsverksamhet samt alla andra tjänster och stödåtgärder som tillhandahålls klienter som en del av den överenskomna planen.

Den övergripande sociala rehabiliteringen kombineras vid behov med missbrukar- och/eller mentalvårdsarbete samt annan nödvändig service och stödåtgärder över sektorsgränserna.

Ungdomsservicegaranti: Med hjälp av social rehabilitering för unga stöds genomförandet av ungdomsgarantin genom att unga stöds att få arbets-, arbetsprövnings-, studie-, verkstads- eller rehabiliteringsplatser samt förebyggas avhopp från dessa.

Ungdomsservicegarantin, som enligt regeringspropositionen ingår i lagen, består av den egna kontaktpersonens arbete, bedömningen av servicebehovet och social rehabilitering som riktas till unga personer. Enligt motiveringen är målet att all service ska ges på samma ställe, där den unga personen skulle få det övergripande stöd han eller hon behöver tills det inte längre finns behov av socialservice.

Insatserna ges i enlighet med behovet i samråd med ungdomsväsendet, hälso- och sjukvården, utbildningsväsendet och arbets- och näringsförvaltningen samt tillsammans med olika organisationer och andra aktörer. Avsikten är att stödet i stället för enskilda projekt ska bilda ett kontinuum, där stödet skraddarsys enligt den unga personens behov.

Alkohol- och drogarbete (tjänster för gravida)

I den nya socialvårdslagen (24 § 3 mom.) föreskrivs det som subjektiv rätt för gravida att omedelbart få tillräcklig socialservice som stöder alkohol- och drogfrihet. I samband med ändringen upphävdes 10 § i barnskyddslagen. Även i hälso- och sjukvårdslagen ingår en motsvarande bestämmelse som tryggar service vid missbruk.

Bestämmelsen utgår från att personen själv söker sig till servicen. Enligt 35 § i lagen kan en sådan yrkesutbildad person som definieras i lagen med klientens samtycke kontakta socialvården så att personens stödbehov kan bedömas.

Om personen inte själv vill ta kontakt och det är uppenbart att barnet som ska födas kommer att behöva barnskyddets stödåtgärder genast efter födseln, ska en föregripande barnskyddsanmälan göras i enlighet med 25 c § i barnskyddslagen.

Övriga ändringar i barnskyddslagen

Utöver de ovan beskrivna ändringarna i barnskyddslagen som gäller i synnerhet klientprocessen har också andra ändringar gjorts i lagen. Barnskyddslagens 2 kapitel om att främja barns och unga personers välfärd har upphävts och motsvarande bestämmelser finns i fortsättningen i övriga delar av lagstiftningen, främst i den nya socialvårdslagen.

I bestämmelsen om barnskyddsanmälan har som nya anmälningsskyldiga aktörer införts Tullen, gränsbevakningsväsendet och utredningsmyndigheten. Också anmälningsskyldigheten till polisen har utvidgats. De personer som enligt 25 § 3 mom. i barnskyddslagen är anmälningsskyldiga ska också göra en anmälan direkt till polisen, när de på grund av omständigheter som de har fått kännedom om i sin uppgift har skäl att misstänka att ett barn utsatts för en gärning som är straffbar som brott mot liv och hälsa enligt 21 kap. i strafflagen och vars föreskrivna maximistraff är fängelse i minst två år. Tidigare gällde motsvarande anmälningsskyldighet gärningar som är straffbara som sexualbrott enligt 20 kap. i strafflagen, men nu har skyldigheten alltså utvidgats så att den på ovan beskrivet sätt också gäller brott mot liv och hälsa.

I 36 § om stödåtgärder inom barnskyddets öppenvård har införts som nya begrepp intensifierat familjearbete och familjerehabilitering. Det familjearbete som är avsett för barnskyddets klienter är i fortsättningen intensifierat familjearbete till skillnad från familjearbetet enligt den nya socialvårdslagen. I fortsättningen kallas placering av hela familjen i familje- eller anstaltsvård för familjerehabilitering.

De allmänna förutsättningarna för placering i öppenvård i 37 a § i barnskyddslagen ändras genom slopande av bestämmelsen enligt vilken ett barn inte kan placeras som stödåtgärd inom öppenvården, om förutsättningarna för omhändertagande i enlighet med 40 § uppfylls. Syftet med ändringen är att minska de brådskande placeringarna och främja placeringar inom öppenvården som sker i samförstånd med familjen.

I lagen har också införts en bestämmelse om brådskande stödåtgärd inom öppenvården (37 b §) i syfte att betona principen om att stödåtgärderna inom öppenvården är primära.

Förutsättningarna för brådskande placering skärps. Om ett barn av skäl som anges i 40 § befinner sig i omedelbar fara, kan den vård och omsorg som barnet behöver ordnas som brådskande placering. Den tidigare parallella förutsättningen med omedelbar fara, "annars i behov av brådskande placering och vård utom hemmet", stryks alltså ur lagen. Detta kan förorsaka problem i situationer där det inte finns bevis för omedelbar fara och där det inte heller finns

förutsättningar för arbete inom öppenvården, då stödåtgärderna inom öppenvården i princip förutsätter samförstånd.

Tidsfristerna i samband med brådskande placering preciseras. Den tidsfrist på 30 dagar som avses i 38 § 2 mom. i lagen inkluderar den dag då barnet faktiskt placerades brådskande. Om beslutet om brådskande placering fattades före det dygn under vilket barnet faktiskt placerades, inkluderas dagen då beslutet fattades i tidsfristen. Främst en teknisk ändring är den nya 38 a § om att fortsätta en brådskande placering. Paragrafen motsvarar i huvudsak 38 § 3 mom. i den tidigare lagen.

Ändringar i hälso- och sjukvårdslagen

I samband med att socialvårdslagen stiftades har också ett antal paragrafer i hälso- och sjukvårdslagen ändrats. Utöver dem kan också andra bestämmelser i socialvårdslagen påverka verksamheten inom hälso- och sjukvården, exempelvis 41 § om sektorsövergripande samarbete och 44 § om utredning av situationen för en person i klientens vård.

I de gemensamma tjänsterna inom social- och hälsovården samt i situationer där klienten i övrigt behöver både social- och hälsovårdstjänster ska enligt 8 a § i den nya hälso- och sjukvårdslagen tillämpas de bestämmelser som i enlighet med klientens intresse bäst tryggar de tjänster som tillgodoser stödbehoven och vården enligt det medicinska behovet.

Bestämmelsen gäller både service som tillhandahålls i lokaler som innehas av serviceproducenten, till exempel boendeservice och institutionsvård, och service som klienten tillhandahålls hemma, till exempel hemservice och hemsjukvård.

I 24 § i hälso- och sjukvårdslagen har det införts ett nytt 3 mom. om att när patienten är ett barn eller en person som behöver särskilt stöd, ska vård- och serviceplanen om möjligt utarbetas så att planen kan beaktas vid beslut som fattas enligt 46 § i socialvårdslagen. I bestämmelsen definieras också en person och ett barn som behöver särskilt stöd på motsvarande sätt som i 3 § i socialvårdslagen.

I 27 § om mentalvårdsarbete och 28 § om alkohol- och drogarbete har hänvisningar till socialvårdslagen införts.

I 32 § 2 mom. i den nya hälso- och sjukvårdslagen föreskrivs att om bedömningen av servicebehovet enligt socialvårdslagen, fattandet av beslut eller tillhandahållandet av socialvård kräver hälso- och sjukvårdstjänster, ska en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som är anställd hos den kommun eller samkommun som ansvarar för hälso- och sjukvården på begäran av den arbetstagare som ansvarar för socialvårdsåtgärden delta i bedömningen av personens servicebehov och i utarbetandet av en klientplan.

Hälso- och sjukvårdslagens 69 § 2 mom. har ändrats så att det tydligare än tidigare föreskrivs om skyldigheten att ordna tjänster inom en kortare tidsfrist än tidsfristerna för vårdgarantin när barnskyddsbehovet beror på otillräckliga hälso- och sjukvårdstjänster. I bestämmelsen sägs att om personens barnskyddsbehov beror på otillräckliga hälso- och sjukvårdstjänster, ska de hälso- och sjukvårdstjänster som med tanke på barnets hälsa och utveckling är nödvändiga utan dröjsmål ordnas för barnet och hans eller hennes familj, trots vad som föreskrivs i 51–53 § i hälso- och sjukvårdslagen om att få vård.

Att säkerställa kvaliteten på tjänsterna

Egenkontroll: Egenkontroll regleras i 47 § i socialvårdslagen. Enligt paragrafen ska verksamhetsenheterna inom kommunens socialvård eller andra aktörer som ansvarar för verksamhetsenheterna göra upp en plan för egenkontroll för att säkerställa verksamhetens kvalitet, säkerhet och ändamålsenlighet. Enligt regeringspropositionen är avsikten med planen att för sin del stödja socialvårdspersonalen att tillhandahålla en säker och ändamålsenlig service av hög kvalitet, främja utvecklingen av verksamheten, möjliggöra ingripande i missförhållanden i ett tidigare skede och förebygga behovet av rättsskydd i efterhand.

Planen för egenkontroll ska vara offentligt framlagd, förverkligandet av den ska följas upp regelbundet. Både verksamhetsenhetens personal och klienterna ska ha möjlighet att ge sin syn på enhetens verksamhet och på eventuella missförhållanden.

Planen för egenkontroll underlättar även myndigheternas tillsyn.

Personalens anmälningsskyldighet och åtgärder med anledning av anmälan: Det finns bestämmelser i 48 § i den nya lagen om personalens anmälningsskyldighet. I paragrafen är det fråga om åtgärder med betoning på föregripande övervakning som syftar till att missförhållanden i klientarbetet och risker för sådana blir kända och kan åtgärdas i ett tillräckligt tidigt skede. Bestämmelsen gäller både offentliga och privata aktörer.

I 1 mom. betonas socialvårdspersonalens skyldighet att agera så att socialservicen och de andra stödåtgärderna som ges inom socialvården är högklassiga. Om en medlem av personalen upptäcker eller på annat sätt får kännedom om ett missförhållande i klientarbetet, ska han eller hon enligt 2 mom. utan dröjsmål anmäla ärendet till den person som ansvarar för socialvårdsenhetens verksamhet. Han eller hon ska anmäla ärendet till den tjänsteinnehavare som ansvarar för kommunens socialvård. I 3 mom. finns det bestämmelser om att göra en anmälan trots sekretessbestämmelserna.

Med missförhållande avses till exempel brister i klientsäkerheten, illabehandling av klienter och åtgärder i verksamhetskulturen som är skadliga för klienterna. Med illabehandling avses fysisk, psykisk eller kemisk, dvs. med hjälp av läkemedel orsakad, illabehandling. När det gäller problem i verksamhetskulturen kan det till exempel vara fråga om att det i vårdpraxisen ingår en faktisk begränsning av de grundläggande rättigheterna.

Enligt 4 mom. ska kommunen eller den privata serviceproducent som kommunen köper tjänster av, informera personalen om anmälningsskyldigheten och omständigheterna i anslutning till tillämpningen av den. Enligt motiveringen i regeringspropositionen ska det i egenkontrollplanen för verksamhetsenheten klargöras på vilket sätt personalen har instruerats att tillämpa anmälningsskyldigheten.

Den ledande tjänsteinnehavare inom socialvården som mottagit anmälan ska instruera och handleda serviceproducenten, i första hand den person som ansvarar för enhetens verksamhet, om aktörens skyldigheter, informera om hur man ska agera, vidta åtgärder för att rätta till missförhållandet eller avvärja risken för ett uppenbart missförhållande. Samtidigt ska man reda ut vilka åtgärder som eventuellt behöver vidtas med anledning av missförhållandet eller risken för ett missförhållande. Serviceproducenten ska utan dröjsmål vidta åtgärder för att rätta till missförhållandet eller för att undanröja missförhållandet eller risken för ett missförhållande.

Tillsynsmyndigheten kan ge vägledning och råd i hur missförhållandet eller risken för ett missförhållande kan undanröjas. Den kan ålägga serviceproducenten att undanröja missförhållandet genom att utnyttja de åtgärder som den har till sitt förfogande.

Klientavgifter

I 4 § i förteckningen i klientavgiftslagen över avgiftsfri socialservice enligt socialvårdslagen har det införts social handledning, social rehabilitering, familjearbete, övervakning av umgänge mellan barn och förälder samt stöttat umgänge och övervakade byten. Service som sedan tidigare är avgiftsfri är socialarbete, rådgivning i uppfostrings- och familjefrågor samt verksamhet i sysselsättningsyfte för handikappade och arbetsverksamhet för handikappade, med undantag för transporter och måltider.

Nämnas bör också att en avgift i enlighet med 3 § i klientavgiftsförordningen kan tas ut för hemservice med stöd av socialvårdslagen.

Ändringssökande

Bestämmelser om ändringssökande finns i 6 kap. i den nya socialvårdslagen. Tiden inom vilken begäran om omprövning ska göras har förlängts från 14 dygn så att den fastställda tiden är 30 dagar i enlighet med vad som bestäms i 49 c § i förvaltningslagen. Förvaltningslagen tillämpas också på delgivningen av beslut. Till beslutet ska fogas anvisningar om hur man begär omprövning.

Vid anförande av besvär hos förvaltningsdomstolen följs förvaltningsprocesslagen. Besvär ska alltså anföras inom 30 dagar från delfåendet av beslutet. Den som anför besvär kan göra det direkt hos förvaltningsdomstolen eller under besvärstiden lämna besvärsskriften till det kommunala organ som ansvarar för socialvården som ska lämna den till förvaltningsdomstolen med sitt utlåtande.

Ett beslut kan trots sökande av ändring verkställas om det är av sådan art att det ska verkställas utan dröjsmål och verkställandet inte äventyrar klientsäkerheten, eller om beslutets ikraftträdande på grund av orsaker som beror på ordnandet av socialvården inte kan uppskjutas och tjänsteinnehavaren eller organet beordrat att beslutet ska verkställas genast. Besvärinstansen kan dock förbjuda verkställigheten av beslutet eller beordra att den ska avbrytas.

Besvärsförbudet enligt den tidigare socialvårdslagen slopas. I fortsättningen kan förvaltningsdomstolens beslut överklagas genom besvär endast om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd.

Särskilda bestämmelser

I 7 kap. i socialvårdslagen finns bestämmelser om personkretsen inom ramen för socialvårdens tillämpningsområde, ordnande av brådskande anstaltsvård och om att flytta en person till hans eller hennes egen kommun.

En bestämmelse om ansökan om socialservice och vårdplats i en annan kommun som motsvarar 16 a § i den tidigare socialvårdslagen finns i 60 § i den nya lagen. En bestämmelse om kostnadsansvar i anslutning till den nämnda bestämmelsen finns också i fortsättningen i 5 kap. 42 b § i socialvårdslagen.

Paragrafer i den tidigare socialvårdslagen som fortsätter vara i kraft

I samband med att familjevårdslagen stiftades innan den nya socialvårdslagen trädde i kraft ändrades bestämmelsen om upphävandet av den tidigare socialvårdslagen och om de paragrafer som förblir i kraft i 61 § 2 mom. i den nya socialvårdslagen.

Genom den nya socialvårdslagen har alltså den "gamla" socialvårdslagen (710/1982) upphävts. Den upphävda lagens 2 kap. 27 d, 27 e, 40 och 41 § samt 5 och 8 kap. förblir dock i kraft.

Till exempel kap. 3 a om servicesedlar inom hemvården har upphävts, vilket innebär att det endast finns bestämmelser om saken i lagen om servicesedlar inom social- och hälsovården.

Nämnas bör dessutom att bestämmelsen om ikraftträdelse i lagen om temporär ändring av socialvårdslagen har ändrats genom lag (1218/2014) så att giltighetstiden för lagen har förlängts till den 31 december 2016. Enligt ikraftträdelsebestämmelsen kan uppgifter om hemservice och hemsjukvård utan hinder av sekretessbestämmelserna överföras till ett register som innehåller uppgifter om hemvården, om detta med tanke på ordnandet av tjänsterna är nödvändigt. Detta innebär alltså att det så kallade försöket med omorganisering av hemvården kan fortsätta till den 31 december 2016 i de kommuner som tidigare har tagits med i förvaltningsförsöket.

FINLANDS KOMMUNFÖRBUND

Kari-Pekka Mäki-Lohiluoma
verkställande direktör

Tarja Myllärinen
direktör, social- och hälsovård